

IV. Іменники зі значенням невизначеної малої кількості

Семантична група іменників зі значенням невизначеної малої кількості представлена найменшою кількістю досліджуваного матеріалу (8,4%).

До даної семантичної групи належать іменники типу: *das Scherflein* зменш. від *Scherf* “шерф (монета в півпфеніга)”; *die Mindestzahl* “найменше число, мінімум”; *der Deut* (заст.) “дрібна монета”.

Для передавання значення невизначеної малої кількості використовується суфікс *-chen*, рідше *-lein*: *das Scherflein* “лепта”; *das Häppchen* “шматочок, крихта, дрібка”. НМК виявляють також іменники з префіксами *Mikro-* й *Mindest-* (*das Mikrometer* “мікромметр, мкм (одиниця довжини, що дорівнює 10^{-6} м)”; *das Mindestmaß* “мінімальний розмір; крапля, крихітка”). Значення НМК виявляють іменники, співвідносні з образом малої дози, зокрема вираженої через дії людини: *der Schluck* “ковток”; *die Prise* “пучка” та ін.

Для експресивного вираження НМК у німецькій мові можуть використовуватися назви дрібних монет типу: *Deut* “дрібні монети”; *der Obolus* “обол (дрібна монета в давній Греції)”; *der Groschen* “гріш”; *der Pfennig* “пфенінг” та ін.

НМК виражають також іменники зі значенням найдрібніших частин матерії: *das Atom* “атом; перен. найдрібніша частина”; *das Molekül* “молекула”. Для їхнього вживання характерна вторинна номінація, що підкреслює експресивність вислову: *nicht ein Atom wird davon übrigbleiben* – “ані поршинки від цього не залишиться”.

Література

1. Акуленко В.В., Швачко С.А. Категорія кількості в сучасних європейських мовах. – К.: Наукова думка, 1990. – 281 с.
2. Швачко С.А. Языковые средства выражения количества в украинском, английском, русском языках. – К.: Вища школа, 1981. – 143 с.
3. Толковый словарь русского языка / Под ред. Д.Н.Ушакова: В 4т. – М.: Советская энциклопедия, Т.1: 1934. – 1403 с.
4. Спиркин А.Г. Количество // БСЭ. – М.: Советская энциклопедия, 1978. – Т. 12. – 624 с.

Джерело фактичного матеріалу

Deutsches Universalwörterbuch. – 5. Auflage. – Mannheim: Dudenverlag, 2003. – 1892 S.

Солодюк Є.В.

Харківський гуманітарний університет “Народна українська академія”
Науковий керівник – к. філол. н., доц. Берест Т. М.

Особливості перекладу фразеологізмів зі складовими-флоронімами

У своєму повсякденному спілкуванні люди поряд з окремими лексичними і синтаксичними словосполученнями часто використовують стійкі вислови, що сприймаються як одне ціле, як мовний зворот, неподільний на окремі частини без втрати значення, – фразеологізми. Фразеологія акумулює в собі соціально-історичну, інтелектуальну та експресивно-емоційну інформацію конкретно-національного характеру.

Знання фразеології, вміння її вживання є невід’ємною складовою частиною високої мовної культури людини. Саме тому вивчення фразеологізмів, вироблення навичок умілого користування ними в повсякденній мовній практиці та навичок їх перекладу вважаємо актуальним.

Рослини безпосередньо пов’язані з життям людини, вони ж є одним із засобів вираження народної символізації світу та естетичних уявлень народу, зрештою, за флоронімами стоїть тривала й різноманітна поетична практика. Саме тому нашу увагу привернули фразеологічні одиниці, до складу яких входять флороніми. Метою нашої роботи є дослідження семантики фразеологічних одиниць (ФО) із компонентом-флоронімом та особливостей їх перекладу з української на англійську мову. Для досягнення мети було виконано такі завдання:

- відібрано зі словників української та англійської мов ФО із флоронімами (понад 150 одиниць);
- встановлено значення відібраних ФО;
- проведено паралелі між використанням ФО в українській та англійській мовах.

За нашими спостереженнями, у ролі компонентів українських ФО найчастіше зустрічаються мак (як за гріш маку; вискочити як голій з маку; мовчи та мак товчи; мов Кузьма з маку; ще мак цвіте в голові); гарбуз (дати гарбуза; гарбуза дістати; схопити гарбуза; як виросте гарбуз на вербі; ханьки м’яти); горіх (твердий горіх; буде на горіхи; на горіхи дістанеться; розкусити горіх);

горох (як горохом об стіну; як горох при дорозі; мов горохом сипати; лопатки в горосі); перець (перцю з квасом дісталояся; серце з перцем; насіпати перцю); дуб (як дуб; дуба смаленого правити; волосся стає дубом; врізати дуба).

В українських фразеологізмах, до складу яких увіходять флороніми, представлені переважно метафори, що базуються на своїх звичних образах. У цих ФО часто відбивається символічне значення рослин, характерні народні уявлення, які відображають особливості менталітету, передають давні глибинні уявлення про людину.

Наприклад, образ любистку внаслідок зближення з дієсловом *любити* набуває в народному уявленні значення щастя, любові, пов'язується із чарами.

Фразеологізм *купати в любистку* (або інші його варіативні форми) означає “бути щасливим”. “Поступово набір субститутів – флоронімів із символічним значенням розширився, розсунувши рамки моделі й збагативши образно-асоціативний фон народнопоетичного фразеологізму” [8, с. 80]. Так з'явився синонімічний ряд фразеологізмів: *купати в руті-м'яті*; *купати у м'яті*; *купати в барвінку* тощо. До речі, порівнюючи цей фразеологізм з англійським маємо – *happy as a king* [2, с. 567], що буквально означає “щасливий, як король”.

Тісно пов'язане з використанням у народній обрядовості значення образу гарбуза. Саме звичай подавати сватам гарбуз на знак відмови лежить в основі розгалуженого гнізда фразеологізмів: *дати гарбуза* [5, с. 71]; *гарбуза дістати* [5, с. 71]; *схотити гарбуза* [5, с. 71].

Спостереження за семантикою ФО із компонентом – флоронімом дозволило встановити, що найчастіше досліджувані сполуки пов'язані із позначенням зовнішніх ознак людей, рис характеру та особливостей поведінки.

Флоронімічний компонент виступає в ролі ідентифікатора особливостей зовнішності людини у таких ФО: як *ягода* [5, с. 415], як *яблучко* [5, с. 414]; *аж мохом вкритий* (про стару людину, або загалом про щось старе, обшарпане) [4, с. 116].

ФО як *маків цвіт* [5, с. 405] означає красу, вроду, а також пов'язується із виявом засоромленості, останнє значення ґрунтується на асоціаціях за кольором. Мак виступає в народній творчості символом краси, молодості й молодечтва [9, с. 285]. До речі, у перекладі англійською мовою ФО звучить так: *blush like a rose* [2, с. 149] – “червоніти, як троянда”. Це пов'язано, очевидно, з тим, що в уявленні англійців частіше троянда виступає носієм відповідного кольору, в українській же ментальності значення краси, молодості, а також позначення червоного кольору міцно пов'язане із образом *маку*. Ще кілька властивостей названої рослини послужили основою для створення ФО мов Кузьма з *маку* [5, с. 197]; *вискочити як голій з маку* [4, с. 86] або *вскочити у мак* [9, с. 287]. Мак має наркотичні властивості, що негативно впливають на стан і поведінку людини, це, очевидно, знайшло відбиття у семантиці наведених ФО – “недоречно зробити або сказати щось”. Також ця рослина має властивості снодійного, заспокійливого, що відображено, наприклад, у вислові: як після *маку* (“міцно спати”) [8, с. 281]. Аналогічним до розглянутих є фразеологічний варіант *вискочити як Пилип з конопель* його походження пов'язується із переказом історичного анекдота про шляхтича Пилипа “родом із Конопель Сандомирського краю”, який “вибогтнувся в річ без ладу” [8, с. 368].

Крім проаналізованих, маємо ще ФО із компонентом *мак*: *аж небо за макове зернятко здалояся* (“стає нестерпно важко, погано, страшно”) [3, с. 15]; як *мак начетверо* (“бідний”) [9, с. 478], семантика наведених сполук мотивується розміром макового зернятка. Досить часто маків цвіт у народному уявленні асоціювався ще й з недосвідченістю, часом і нерозумністю, наприклад, говорили про людину: “це *мак* цвіте в голові” [9 с. 586], звідси ж і негативно конотоване називання “макоцвіт”.

Частково із характеристикою зовнішності пов'язані ФО зі словом *дуб*. Порівняння як *дуб* [5, с. 400] характеризує молоду, сильну, могутню, мужню людину [8, с. 300], тобто в нашого народу образ цієї рослини має багато конотатем. Використовується і сполука *волосся стає дубом* [5, с. 60]. Можемо припустити, що використання тут флороніма також пов'язане із уявленням про властивості рослини (пряма, незламна) або маємо справу із патронімічною атракцією, тим більше, що в іншому варіанті ФО має форму *волосся стає дубом*. Так само сполука перекладається й англійською мовою: *hair stand on end* [2, с. 446].

Маємо також відомості, що у слов'янському дендрарії дуб співвідноситься з верхнім світом. В українців дуб уособлював народження людини, а також її смерть, а у гуцулів, наприклад, побачений уві сні дубовий ліс віщував смерть [8, с. 300]. Очевидно, тому й виникла ФО *дати (врізати) дуба* [5, с. 63]. Англійською маємо *kick the bucket* [2, с. 575] (“вдарити цеберко”), тобто замість слова *дуб* маємо *цеберко*, що підкреслює особливості символізації світу в різних народів.

Горох у народному світобаченні пов'язується із плодючістю, а відповідно, часто позначає велику кількість чогось – як *гороху, розсипатися горохом*, але частіше за основу для творення семантики ФО береться властивість плодів гороху “торохтіти”. Наприклад, як *горохом сипати* [5, с. 409] (уживається зі словами *говорити, читати, торохтіти*) або *сипати словами неначе горохом* (“говорити, не зупиняючись, дуже швидко, багато”) [10, с. 806]. Уперту людину, яка не зважає на чийсь прохання чи зауваження, характеризує вислів як *горохом об стіну; що горохом об стіну кидати* [5, с. 409] та ін. варіанти. До речі, в англійській мові це *like being up against a brick wall* [2, с. 612] – “зіткнутися з цегляною стіною”. Очевидно, і в українському, і в англійському варіантах ідеться про те, що стіна залишиться неушкодженою, українці ще говорять “як головою об стіну”.

Особливості людської поведінки певною мірою характеризує і сполука *хоч трава не росте (хоч вовк траву їж)* [6, с. 225] перекладається *come hell or high water* [2, с. 226], що буквально означає “пекло або високі води” і асоціюється зі значними перешкодами.

Ми вже відзначали, що рослині в народному світобаченні часто приписуються певні характерні риси, які потім переносяться і на поведінку людини.

ФО у *гречку скакати* [5, с. 37] означає подружню зраду, тому що гречка в народній традиції співвідноситься із “бджолоиною” символікою, що використовується на позначення вагітності (у тому числі й позашлюбної) [8, с. 391]. Крім того, фразеологічний словник фіксує такі ФО з флоронімом *гречка: хай (нехай) буде гречка* (виражає згоду) [10, с. 197]; як з *гречки лико* (“поганий, негодний, нікудишній”). Перший зворот, очевидно, пов'язаний із певною ситуацією, можливо, описаною в якомусь із народних творів, другий же мотивується природними властивостями рослини.

Досвід міжособистісних та суспільних відносин відбивають наведені далі ФО.

Сполука *березової каші дати* [5, с. 21] віддзеркалює звичай давнього шкільного навчання, коли школярів карали різками за провини у школі [8, с. 390]. *Березова каша* [10, с. 157] перекладається англійською, як *oil of birch* [2, с. 716] – “масло берези”, очевидно, такий спосіб “підготовування” школярів був популярним не лише в нашому суспільстві.

Вислови *годувати гарбузами, гарбуза дати* або *дістати гарбуза* [4, с. 154] найчастіше вживаються в усному й художньому мовленні і символізують відмову при сватанні. “Пішов би я сватати, та *гарбузом пахне*” (П. Чубинський) [8, с. 81]. Хоча зараз семантика ФО розширилася до позначення відмови загалом.

ФО *обдерти як липку* [5, с. 266] (в англійській це *rod blind*, тобто “сліпа лозина”) означає “залишити без нічого; дочиста” [9, с. 424].

Дати перцю [5, с. 85] – наляяти когось, покарати. Англійською перекладається, як *make it hot for smbd* [2, с. 649] – “зробити комусь спекотно”, тобто є в семантиці складових ФО спільний компонент “пекти”.

Стійкі вислови утворюються в повсякденному житті людини, у якому існує багато труднощів і негараздів, тому можемо навести ряд ФО, які відображають саме цю тему. Наприклад: *табак діла* [5, с. 96] – погані справи, англійською *things are in a bad way* [2, с. 942] (“справи у поганому напрямку”).

Сполука *яблуко розбрату (чвар)* [10, с. 657] – означає причину ворожнечі, перекладається англійською як *apple of discord* [2, с. 34], що буквально означає “яблуко незгоди”. В обох мовах уживається ФО, що походить із давньогрецької міфології.

Дісталоя на горіхи [6, с. 105] означає “бути покараним”, у перекладі англійською *catch in the neck* [2, с. 203], тобто “спіймати на шию”, мається на увазі нести тягар.

Такі фразеологізми, як *горішок не по зубах* [4, с. 161] та *міцний горішок* [5, с. 361] ми можемо розглядати у значенні “складна справа”, але останній може характеризувати і людину зі складним характером. Англійськими відповідниками таких ФО є *a hard nut to crack* [2, с. 453], що означає “твердий горіх розколоти”, а також *strong meat* [2, с. 901] – (“сильне м'ясо”).

Вислів *що горіхи луцити* [5, с. 395], навпаки, “означає легко подолати якісь труднощі”, тому люди часто вживають цю фразу, щоб підбадьорити когось або показати свою компетентність у вирішенні певної проблеми.

Характерним для української фразеології є використання образу *терну* – символу важкого, непрохідного шляху, життєвих труднощів і перешкод; мучеництва: *терном порости, терновий вінець* [5, с. 362] англійською – *a wreath of thorns* [2, с. 944], тобто (“обплетений колючим”).

Таким чином, в українській та англійській мовах функціонує велика група фразеологізмів, складовими яких виступають назви рослин. У цих ФО часто відбивається символічне значення флоронімів, характерні народні уявлення про рослинний світ та його зв'язок із життям людини. Властивості рослин, що оточують нас зусібіч, пов'язуються в народній уяві з певними моментами

людського життя й мотивують появу в мовленні ФО із компонентами – флоронами.

У флористичних фразеологізмах знайшли відображення уявлення про рослини як вмістилище надприродних сил, символічні значення народнопісенних та народнопоетичних образів, характерних для українського етносу.

Література

1. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. – Х.: Вища школа, 1988. – 134 с.
2. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К.Т.Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К.: Т-во Знання, 2005. – 1056с.
3. Олійник І.С., Сидоренко М.Н. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. – 2-ге вид., випр. – К.: Радянська школа, 1978. – 227с.
4. Словник фразеологізмів української мови. – К. – 2003. – 1098с.
5. Удовиченко Г.М. Словник українських ідіом. – К.: Радянський письменник, 1968. – 462 с.
6. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник / За заг. ред. Л.Г.Савченко. – Х.: Прапор, 2004. – 462с.
7. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологічний словник української мови. – К.: Освіта, 1998. – 224 с.
8. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови. Навчальний посібник. – К.: Знання, 2007. – 494с.
8. Фразеологічний словник української мови: У 2 кн. – Кн.1. – 2-ге вид. – К.: Наук. Думка, 1999.
9. Фразеологічний словник української мови: У 2 кн. – Кн.2. – 2-ге вид. – К.: Наук. Думка, 1999. – 984 с.

Сохань М.П.

*Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник – д. філол. н., проф. Зернова В.К.*

Віддієслівні іменники в сучасній англійській медичній термінології

Сучасний етап життя суспільства характеризується стрімким зростанням розвитку науки і техніки, що, в свою чергу, веде до подальшого удосконалення мови цих галузей – наукової та технічної термінології. Визначення специфіки та закономірностей функціонування мови в науковому дискурсі, у тому числі й медичному, є найбільш актуальним в області англійської термінології, так як саме англійська мова є міжнародною мовою наукового спілкування і технічного прогресу.

Важливість вивчення англійської медичної термінології обумовлюється зростаючим значенням медицини для вирішення нагальних проблем, пов'язаних зі здоров'ям людини. Виникнення останнім часом нових хвороб потребує для ефективного їх подолання кооперації вчених різних країн. У зв'язку з цим англійська мова в науковому медичному дискурсі виступає одночасно мовою науково-технічних досягнень і технологій та мовою глобалізації і міжнародного співробітництва.

Ураховуючи те, що дієслово у функції терміна, його термінологічні властивості та особливості є невід'ємним компонентом забезпечення функціонування наукового медичного дискурсу, приділяється увага детальному дослідженню процесів віддієслівних похідних основ медичних термінів, які вказують на походження слів і їх належність до певної частини мови. У лінгвістичній літературі для позначення похідного слова, утвореного від дієслова, використовується термін “віддієслівне похідне” [3, с. 15], який вказує на походження слів та їх належність до певної частини мови.

Закономірність утворення слів (термінів) встановлюється шляхом способів словотворення за певними *словотворчими моделями* та виконання *словотворчого аналізу* з метою встановлення словотворчої структури слова, що розкриває сутність дериваційних відносин похідності по формі та мотивованість по змісту.

Словотворчий аналіз тісно пов'язаний зі словотворчим моделюванням лексики – класифікацією лексики за словотворчими моделями. Під поняттям “словотворча модель” слід розуміти “стабільну структуру, що має узагальнене лексико-категоріальне значення та здатна заповнюватися різноманітним лексичним матеріалом” [4, с. 149]. Науковий інтерес із питань моделювання лексики представляють наукові розробки доктора філологічних наук, професора В.К.Зернової, які сьогодні активно використовуються на практиці. У німецькій мові виділено 13 основних словотворчих моделей лексичних основ (M1-M13), за якими утворені й утворюються слова та терміни [4, с. 149].